

الگوهای پاسخ‌دهی به متغیرهای حرکت انسانی، پاسخهای حیوانی و رنگ‌های بی‌رنگ آزمون رورشاخ در بین دانشجویان دختر افسرده و عادی
نرگس اسفندیاری*

*دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (n.esfandiari@gmail.com)

چکیده

هدف این پژوهش بررسی الگوی پاسخ‌دهی به آزمون رورشاخ در دختران افسرده و عادی است. نمونه‌گیری در دو مرحله با روش خوشه‌ای مرکب انجام شد. نتایج بدست‌آمده با استفاده از روش آماری تحلیل واریانس چند متغیری (MANOVA) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بین عملکرد افراد افسرده و عادی در ملاک‌های حرکت انسانی و رنگ‌های بی‌رنگ تفاوت معناداری وجود دارد ($P < 0.01$). از دیگر یافته‌های پژوهش این بود که افراد افسرده به طور معناداری از رفتارهای دفاعی و بازدارنده‌های هیجانی استفاده می‌کنند و نیازهای عاطفی و اساسی خود را انکار می‌کنند. بین افراد افسرده و عادی تفاوت‌های معنی داری در پاسخ‌دهی به ملاک‌های حرکت انسانی، پاسخ‌های حیوانی و رنگ‌های بی‌رنگ آزمون رورشاخ وجود دارد. نتایج این پژوهش می‌تواند در کنار یافته‌های پژوهشی آتی بر روی نمونه‌های مختلف، راهنمای تشخیصی درمانگران قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: متغیر حرکت انسانی، متغیر پاسخ‌های حیوانی، متغیر رنگ‌های بی‌رنگ، آزمون رورشاخ، افسردگی

افسرده از ۱۹ به ۱۷ تنزل یافت. نتایج بدست آمده با استفاده از روش‌های آماری تحلیل واریانس چند متغیری (MANOVA) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ابزار

پرسش‌نامه افسردگی بک: یک پرسشنامه خودآزماسی که شامل ۲۱ بخش است. هر بخش شامل چهار عبارت می‌باشد که این عبارتها براساس علائم و نشانه‌های افسردگی و شدت آنها به ترتیب تنظیم شده‌اند و از صفر تا ۳ به آنها نمره داده می‌شود. دامنه تغییر نمره‌ها بطور نظری بین ۰ تا ۶۳ است. عدم افسردگی با نمره کمتر از ۱۰ مشخص می‌شود، افسردگی خفیف تا متوسط از ۱۰ تا ۱۸ است و افسردگی شدید با نمره ۳۰ تا ۶۳ مشخص می‌گردد. برتری مهم این پرسشنامه، اعتبار آن برای اندازه‌گیری شدت افسردگی هم در جمعیت بالینی و هم در جمعیت بیهنجار است (البراهیمی، ۱۳۷۱؛ پورشهباز، ۱۳۷۲). روایی همزمان با درجه بندی‌های بالینی برای بیماران روانپزشکی نشانگر ضرایب همبستگی از متوسط تا بالا ($r = 0.72$) است (بک و همکاران، ۱۹۸۸). پرسشنامه افسردگی بک توانسته است جمعیت‌های روانپزشکی را از غیر روان پزشکی تفکیک کند (بابرلی، کارلسون، ۱۹۸۲).

آزمون رورشاخ: یک آزمون فرافکن است که توسط هرمن رورشاخ روان‌پزشک سوئیسی در دهه ۱۹۲۰ ابداع شد. این آزمون شامل ده لکه جوهر است که برخی از آنها رنگی، برخی سیاه، خاکستری و سفید هستند و هر یک روی کارت جداگانه‌ای قرار دارند. از آزمودنی خواسته می‌شود هر بار به یکی از کارت‌ها نگاه کند و بگوید که لکه کارت شبیه چیست. شیوه نمره گذاری رورشاخ به این صورت است که پس از آن که پاسخ‌ها ارائه و ثبت شد پاسخ‌ها برحسب چهار مقوله کلی نمره گذاری می‌شود: ۱- محل ادراک: آن سطحی که آزمودنی به آن توجه کرده است. ۲- تعیین‌کننده‌ها: خصایص معینی از لکه هستند که برای ساختن پاسخ‌ها توسط آزمودنی مورد استفاده قرار می‌گیرند. محتوا: طبقه کلی اشیاء یا مواردی است که پاسخ به آنها تعلق می‌گیرد. ۴- پاسخ‌های رایج: آن دسته از پاسخ‌هایی است که توسط اکثر افراد به کارت داده می‌شود. ۳ نظام رایج در نمره گذاری رورشاخ شامل: نظام بک، نظام کلاپ فر و نظام جامع اکسندر است. نظام اکسندر دقیق‌ترین و جامع‌ترین نظام نمره‌گذاری رورشاخ است تا جایی که نظام جامع لقب گرفته است. بحث درباره کفایت روان سنجی رورشاخ حاوی چالش‌های بسیاری بوده است. اما روی هم رفته آزمون رورشاخ از سطوح متوسط و قابل قبول روایی برخوردار است. پارکر (۱۹۸۳)، با فراتحلیلی بر روی یافته‌های بدست آمده توسط اکسندر (۱۹۸۳) به این نتیجه دست یافت که ضرایب اعتبار رورشاخ بین ۸۰ تا ۸۶ می‌باشد.

شیوه گردآوری داده‌ها

پرسشنامه افسردگی بک در محیط دانشگاه و بصورت گروهی اجرا شد و تکمیل آن بین ۵ تا ۱۰ دقیقه طول کشید. آزمون رورشاخ بصورت فردی در کلاس اجرا شد و زمان لازم برای هر آزمودنی بین ۲۰ تا ۳۰ دقیقه زمان لازم بود. ضمیمه پرسشنامه بک، شرح حال مختصری از سابقه بیماری‌های جسمی خاص، مصرف دارو در زمان اجرای پرسشنامه و سابقه بیماری‌های روانی و عصبی در بین افراد خانواده و فامیل قرار داشت.

روش

شرکت‌کنندگان و طرح پژوهش

جامعه آماری این پژوهش شامل دانشجویان دختر دانشگاه اصفهان بود. نمونه مورد مطالعه شامل ۶۰ نفر دانشجوی شرکت کننده در آزمون رورشاخ بودند که در دو گروه ۳۰ نفری از افراد افسرده و عادی قرار داشتند. این تحقیق از نوع توصیفی بود. جمع آوری نمونه در دو مرحله با روش خوشه‌ای مرکب انجام شد. ابتدا ۴ دانشکده بصورت تصادفی انتخاب شدند، سپس از بین دانشجویان این دانشکده‌ها، ۶۰ نفر از دانشجویان دختر ترم ۷ انتخاب شدند و توسط پرسشنامه افسردگی بک مورد ارزیابی قرار گرفتند. سپس ۳۰ نفر که نمرات ۱۹ و بالاتر کسب کرده بودند بعنوان افسرده و ۳۰ نفر که نمرات ۱۰ و پایین تر کسب کرده بودند بعنوان غیر افسرده و عادی انتخاب شدند. پس از بررسی عدم سابقه بیماری‌های روانی، عصبی و عدم مصرف دارو، روی دو گروه آزمون رورشاخ اجرا گردید. بدلیل عدم تمایل ۵ نفر از افراد افسرده در اجرای آزمون رورشاخ، معیار گزینش افراد

منابع

- ابراهیمی، امراالله (۱۳۷۱) بررسی تفاوت شیوه‌های مقابله با استرس و کیفیت اجتماعی در جانبازان قطع نخاعی افسرده و غیر افسرده. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: انستیتو روان پزشکی
- بروبن، کریس (۱۳۷۶). بنیادهای شناختی روانشناسی بالینی. ترجمه علیلو، مجید محمود، بخشی پور، رودسری.
- بهرامی، هادی (۱۳۷۲). کاربرد بالینی و تشخیصی آزمون‌های فراقکن و شخصیت، نشر دان. تهران. گنجی، حمزه (۱۳۷۷). آزمون‌های روانی، مشهد، آستان قدس رضوی، چاپ هفتم، ص ۲۷۵.
- شریفی، حسن پاشا (۱۳۷۲). اصول روان‌سنجی و روان‌آزمایی، نشر رشد، تهران
- کاپلان، هارولد (۱۳۶۸). خلاصه روان‌پزشکی، ترجمه نصرت الله پورافکاری، نشر ذوقی. تبریز

نتایج

جدول ۱

مشخصه آماری متغیرهای حرکت انسانی M، پاسخهای حیوانی A، رنگهای بی رنگ C*

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد
متغیر حرکت انسانی M	۲/۶۸	۲/۳۱
عادی	۲/۱	۲/۷۲
متغیر پاسخ‌های حیوانی A	۵/۸۶	۲/۷۹
عادی	۶/۰	۳/۶۳
متغیر رنگ‌های بی‌رنگ C	۰/۹۶	۱/۰۸
عادی	۰/۶۰	۱/۱۳

در جدول ۱ با مشاهده میانگین و انحراف استاندارد دو گروه افسرده و عادی در متغیر حرکت انسانی M، دیده می‌شود که گروه عادی نسبت به این متغیر بیشتر پاسخ داده‌اند و بهم شبیه تر هستند. مشاهده میانگین و انحراف استاندارد دو گروه افسرده و عادی در متغیر پاسخهای حیوانی A نشان می‌دهد گروه افسرده پراکندگی کمتری از توزیع گروه عادی داشته بنابراین افراد بیشتری حول میانگین (۵/۶۸) به متغیر پاسخ‌های حیوانی A پاسخ داده‌اند، اما در گروه افسرده این پراکندگی بیشتر به چشم می‌خورد. در متغیر رنگهای بی رنگ C* مقایسه شاخصهای میانگین و میانه در دو گروه نشان می‌دهد که بیش از ۵۰٪ از افراد گروه افسرده میانگین‌هایی بیشتر از میانگین گروه غیر افسرده (۰/۶۰) نشان می‌دهند. بنابراین مشاهده می‌شود افراد افسرده گرایش بیشتری به ارائه پاسخهای رنگهای بی رنگ دارند.

جدول ۲

تحلیل واریانس چند متغیری جهت مقایسه کلی ملاک‌های آزمون رورشاخ در دانشجویان دختر افسرده و عادی

منبع تغییرات	ضریب لامبدای ویلکس	F	درجه آزادی مفروض	درجه آزادی خطا	معناداری	میزان تفاوت	توان آماری
M, A, C*	۰/۳۵۶	۱/۹۳۹	۲۸	۳۰	۰/۰۳۹	۰/۴۲۱	۰/۹۲۵

همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود در مجموع تفاوت معناداری بین دانشجویان دختر افسرده و عادی از لحاظ پاسخگویی به ملاکهای حرکت انسانی، پاسخهای حیوانی و رنگهای بی رنگ وجود دارد ($P < 0/05$). لذا فرضیه کلی این پژوهش مورد تایید قرار می‌گیرد.

بحث

هدف از انجام این پژوهش پاسخ به این پرسش بود که آیا بین الگوهای پاسخدهی به متغیرهای حرکت انسانی، محتوای حیوانی و رنگهای بی رنگ آزمون رورشاخ در بین دانشجویان دختر افسرده و عادی تفاوت وجود دارد یا خیر. همانگونه که مشاهده شد در متغیر حرکت انسانی M که نشان دهنده توانایی فرد برای ایجاد ارتباط با سایر انسانها و پیوند بین منابع درونی با واقعیت است، پاسخ گروه افسرده کمتر بود. بنابراین فرضیه تحقیق مبتنی بر تفاوت الگوهای پاسخ به متغیر M در دو گروه افسرده و عادی تایید شد. به نظر ایمز (۱۹۵۹) و بک (۱۹۴۵) تعداد پاسخهای M در اشخاصی که به دشواری می‌توانند منابع درونی خود را بکار گیرند به ویژه افراد افسرده کم است. بنابراین نتیجه این فرضیه با یافته‌های ایمز و بک هماهنگ می‌باشد. در متغیر پاسخهای حیوانی A بین الگوی پاسخدهی گروه افسرده و عادی تفاوت معناداری وجود ندارد بنابراین فرضیه مبتنی بر تفاوت الگوهای پاسخ به متغیر A در دو گروه افسرده و عادی تایید نشد. طبق نظر کلاپفر، دیوید سان و تروما پاسخهای A که بیانگر رویکرد قالبی و قابل پیش بینی به جهان است در افراد افسرده بیشتر دیده می‌شود که با نتیجه این فرضیه هماهنگ نیست دلایل نیز می‌تواند عدم وجود افسردگی شدید در بین دانشجویان باشد. فرضیه بعدی مبتنی بر تفاوت الگوهای پاسخ به متغیر رنگهای بی رنگ C* در دو گروه افسرده و عادی تایید شد. نتایج حاصل از این فرضیه بیانگر آنست که در پاسخهای دانشجویان دختر افسرده ملاک C* بیشتر از دختران عادی می‌باشد. ملاک C* که در نظام رورشاخ بعنوان شاخصی از هیجانهای به بند کشیده و دردناک تلقی می‌شود، در نظامهای مختلف رورشاخ با افسردگی مرتبط دانسته شده است.

با توجه به حجم کم نمونه در این پژوهش، تعمیم نتایج به جامعه باید با احتیاط صورت گیرد. عدم وجود الگوی هنجار شده ایرانی، مانع از تعمیم نتایج با اطمینان بیشتر می‌شود. عدم دسترسی به منابع کافی در زمینه موضوع پژوهش، تعبیر و تفسیر نتایج را با مشکلاتی فراهم ساخت. پیشنهاد می‌شود در پژوهشهای آتی به بررسی تاثیر اختلالات مختلف بر روی متغیرهای منفرد در رورشاخ پرداخته شود و کنترل دقیق عواملی چون سن، سطح تحصیلات و هوش انجام گیرد.